

11.2.2021

Nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen tutkimuseettinen toimikunta

Toimintakertomus 2020

Nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen tutkimuseettinen toimikunta on monitieteinen asiantuntijaelin, joka edistää alan tutkimuksen eettisyyttä. Se tuo keskusteluun lapsuuden- ja nuorisotutkimuksen erityiskysymyksiä, edistää tutkijankoulutusta ja osallistuu tiedepoliittiseen vaikuttamiseen tutkimuseettisissä kysymyksissä. Toimikunta tarjoaa eettistä ennakoarviointia niille Nuorisotutkimusseuran ja Lapsuudentutkimuksen seuran jäsenille, joilla ei omissa organisaatioissaan ole mahdollisuutta tutkimuseettiseen arviointiin.

Taustaa

Toimikunta perustettiin Nuorisotutkimusseuran yhteyteen vuonna 2015 yhteistyössä Lapsuudentutkimuksen seuran ja Tieteellisten seurain valtuuskunnan kanssa. Toimikunnan tehtäväksi on määritelty muun kuin lääketieteellisen nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen eettisen ennakoarvioinnin järjestäminen. Lisäksi se toimii valtakunnallisena monitieteisenä lapsuuden ja nuorisotutkimuksen eettisten erityiskysymysten asiantuntijana.

Toimikunta tekee yhteistyötä Lapsuudentutkimuksen seuran, opetus- ja kulttuuriministeriön asettaman tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK), sekä monitieteisen nuoriso- ja lapsuudentutkimuksen tutkimuskentän kanssa.

Toimikunnan kokoonpano

Toimikunnan nykyinen kokoonpano on nimitetty toimikaudelle 2018–2020, ja toimikunta on valinnut keskuudestaan puheenjohtajiston. Toimikunnan kokoonpano vuonna 2020 oli seuraava:

- PsT, professori Maarit Alasuutari, Jyväskylän yliopisto (puheenjohtaja)
- FT, folkloristiikan tutkija, Anna Anttila, Helsingin yliopisto (varapuheenjohtaja)
- OTT, tutkijatohtori Sanna Koulu, Lapin yliopisto (sihteeri 1.1 –31.1.2020)
- TT, professori Arto Kallioniemi, Helsingin yliopisto
- YTT, professori Atte Oksanen, Tampereen yliopisto
- FT, dosentti, erikoistutkija Kirsimarja Raitasalo, Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos
- VTT, dosentti, apulaisprofessori Niina Rutanen, Jyväskylän yliopisto

Lisäksi toimikunnan työskentelyyn osallistuivat Nuorisotutkimusverkoston henkilöstöstä

- tutkimusjohtaja Sinikka Aapola-Kari
- dosentti, erikoistutkija Sofia Laine (sihteerinä 1.2.–31.12.2020)

Kokoukset, lausunto- ja konsultaatiopyynnöt

Vuonna 2020 toimikunta kokoontui neljä kertaa (11.2.2020, 28.5.2020, 14.9.2020 ja 16.11.2020), minkä lisäksi toimikunnan käsiteltäväksi tulevia asioita valmisteltiin sähköpostitse. Helmikuun kokous järjestettiin Helsingissä Tieteiden talossa, koronaviruspandemian takia kolme muuta kokousta järjestettiin sähköisesti.

Toimikunta antoi vuonna 2020 lausunnon kahden tutkimushankkeen ennakoarviointipyynnöön. Lisäksi toimikunta käsitteli yhden konsultaatiopyynnön ja yhden käsittelypyynnön. Molemmat lausuntopyynnöt koskivat Nuorisotutkimusverkoston tutkimushankkeita. Käsitelty konsultaatiopyyntö tuli Lapsiasiainministeriöltä lapsibarometriä koskien, ja se kuului sisältönsä puolesta lähimmin nuoris- ja lapsuudentutkimuksen eettisen toimikunnan alaan. Käsitellypyyntö koski epäilyä perättömästä ilmiannosta liittyen tieteelliseen vilppiin.

Ennakoarvioinnissa olleet tutkimushankkeet sekä konsultaatiopyyntö ja keskustelualoite edustivat useita ihmis- ja yhteiskuntatieteitä sekä kasvatustieteellistä tutkimusta.

Toiminnan sisällöt

Edellä kuvattujen lausuntojen ja konsultaatioiden lisäksi toimikunta edisti useilla tavoilla lapsuudentutkimukseen ja nuorisotutkimukseen liittyvien eettisten kysymysten tunnettavuutta ja näkyvyyttä suomalaisessa yhteiskunnassa ja tiedekentässä.

TENKin järjestämä ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin iltapäivään 5.11.2020 kutsuttiin toimikunnan puheenjohtaja Maarit Alasuutari esittelemään toimikunnan toimintaa. Iltapäivän keskeisenä teemana oli kysymys erityistoimikuntien perustamisesta. Vuoden aikana TENKistä ohjautui toimikunnalle lukuisia tiedusteluita tutkimuseetikasta, joista useimmat toimikunta käsitteli sähköpostitse.

Toimikunnan kotisivujen ja lausuntopyyntölomakkeen päivittämistä aloitettiin ja uutta toimikuntaa ohjeistettiin näiden jatkotyöstämisessä. Lisäksi ryhdyttiin kirjoittamaan blogitekstiä yhdestä toimikunnalle saapuneesta avunpyynnöstä.

Toiminnan arviointi

Toimikuntaan tulleet lausunto- ja konsultaatiopyynnöt ovat olleet yleisesti ottaen melko hyvin laadittuja. Käsitellyt lausuntopyynnöt ovat sisältäneet kuitenkin hyvin moninaisia eettisiä kysymyksiä, mikä osaltaan osoittaa toimikunnan tarpeellisuuden, samaten kuin toimikunnalle esitetyt konsultaatiopyynnöt. Antamissaan lausunnoissa toimikunta painotti erityisesti tiedotteiden ja suostumuslomakkeiden ymmärrettävyyttä ja lasten ja nuorten mahdollisuutta arvioida tutkimussuostumuksen merkitystä. Toimikunta kiinnitti huomiota myös aineiston hallintaan ja jatkokäyttöön.

Toimikunnan keskusteluissa nousivat esiin myös yleisemmällä tasolla tutkimusetiikan kysymykset. Toimikunnan työskentelyssä ja puhelinneuvonnassa ilmeni haastavia rajanvetoja erityisesti tutkimustoiminnan ja erilaisten kehittämishankkeiden rajapinnoilla.

GDPR ja tietosuoja-asiat ovat olleet isossa osassa toimikunnan keskusteluja myös vuonna 2020. Tärkeä saavutus koko toimikauden aikana on nuorten ja lasten tutkimusetiikkaa käsittelevän uuden kirjan julkaiseminen. Toimikunta totesi myös tyytyväisenä, että sen lausunnot koskien vuonna 2019 ilmestynyttä TENKin ohjeistusta ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettisistä periaatteista ja ihmistieteiden eettisestä ennakoarvioinnista huomioitiin hyvin ohjeistuksen muotoilussa.

Toimikunta katsoo, että ihmistieteiden eettisen ennakoarvioinnin ja sitä koskevan ohjeistuksen tunnettuutta tulee edelleen lisätä. Hyvillä tutkimuseettisillä käytännöillä on merkitystä myös tilanteissa, joissa ei toteuteta ennakoarviointia, ja toimikunta on sitoutunut kehittämään osaltaan hyvää tutkimuseettistä käytäntöä lapsuudentutkimuksen ja nuorisotutkimuksen aloilla. Toimikunnan jäsenet ovat osallistuneet kiitettävästi erilaisiin tutkimusetiikkaa koskeviin tilaisuuksiin ja keskusteluihin, mutta toimikunnan omaa tiedotusta on syytä edelleen kehittää.

Tiedottaminen

Toimikunta on tiedottanut toiminnastaan Nuorisotutkimusseuran sivujen yhteydessä olevien sivujensa kautta (ks. <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/tutkimus/tutkimuseettinen-toimikunta>) sekä taustaseurojen tiedotuskanavia (kuten sähköpostilistoja ja some-kanavia) hyödyntäen.